INGLIZ ROMANLARIDA DISPUT KONSEPTINING NUTQIY VA MADANIY IFODASI

Abdumalikova Diyoraxon Rafiqjon qizi
FarDU tayanch doktoranti
diyoraibranova@gmail.com
+998940350801

***Annotatsiya**: Mazkur maqolada ingliz romanlarida personajlar nutqida uchraydigan disput konseptining lingvomadaniy xususiyatlari tahlil qilinadi. Disput jarayonida qo‘llaniladigan nutqiy strategiyalar, argumentatsiya usullari hamda ularning ingliz madaniyati bilan bog‘liqligi o‘rganiladi. Tadqiqot davomida ingliz badiiy adabiyotidagi dialoglar misolida disput jarayonining kommunikativ va pragmatik xususiyatlari aniqlanadi. Shuningdek, disputning personaj xarakterini ochib berishdagi roli ham yoritiladi. Tadqiqot natijalari ingliz romanlarida bahs jarayonining lingvomadaniy jihatdan o‘ziga xosligini ko‘rsatadi.*

***Kalit so‘zlar:** disput, lingvomadaniyat, badiiy diskurs, ingliz romani, nutq strategiyasi, dialog, kommunikativ xulq.*

Kirish

Zamonaviy tilshunoslikda muloqot jarayonini madaniyat va tafakkur bilan bog‘liq holda o‘rganish muhim ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, lingvomadaniyatshunoslik inson nutqi va madaniy qadriyatlar o‘rtasidagi munosabatlarni tadqiq etishga alohida e’tibor qaratadi. Badiiy adabiyot esa bu jarayonlarni o‘rganish uchun muhim manba bo‘lib xizmat

qiladi, chunki unda inson muloqotining turli shakllari badiiy tarzda aks ettiriladi.

Roman janrida personajlar o‘rtasidagi dialoglar orqali turli kommunikativ vaziyatlar tasvirlanadi. Shunday vaziyatlardan biri disput, ya’ni bahs jarayonidir. Disput suhbatdoshlar o‘rtasida qarama-qarshi fikrlar yuzaga kelganda paydo bo‘ladigan kommunikativ hodisa bo‘lib, unda har bir tomon o‘z nuqtai nazarini himoya qilishga intiladi. Bunday jarayonlar personajlarning xarakterini, ijtimoiy mavqeini va dunyoqarashini ochib berishda muhim rol o‘ynaydi.

Ingliz romanlarida disput ko‘pincha dialog shaklida namoyon bo‘ladi. Bu dialoglar orqali muallif personajlar o‘rtasidagi ziddiyatlarni, ularning fikrlash tarzini hamda madaniy qadriyatlarini tasvirlaydi. Shu sababli ingliz badiiy matnlarida disput jarayonini o‘rganish lingvomadaniy jihatdan muhim hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi ingliz romanlarida disput konseptining nutqiy va madaniy ifodasini tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot jarayonida personajlar nutqida qo‘llaniladigan bahs strategiyalari, argumentatsiya usullari hamda ularning madaniy asoslari o‘rganiladi.

Tadqiqot metodlari

Tadqiqot jarayonida bir nechta ilmiy metodlardan foydalanildi. Avvalo, qiyosiy-tahliliy metod yordamida ingliz romanlaridagi dialoglar tahlil qilindi. Bu metod disput jarayonida qo‘llaniladigan nutqiy birliklarning semantik va pragmatik xususiyatlarini aniqlash imkonini berdi.

Diskurs tahlili metodi ham muhim o‘rin egalladi. Ushbu metod yordamida badiiy matndagi dialoglar kontekstda o‘rganildi va disput jarayonining kommunikativ vazifalari aniqlashtirildi. Diskurs tahlili disputning faqat til

birliklari bilan emas, balki kommunikativ vaziyat, personajlar o‘rtasidagi munosabatlar va madaniy omillar bilan ham bog‘liqligini ko‘rsatadi.

Shuningdek, lingvomadaniy yondashuvdan foydalanildi. Bu yondashuv orqali ingliz romanlaridagi bahs jarayonining milliy madaniyat bilan bog‘liq jihatlari tahlil qilindi. Personajlar nutqida uchraydigan iboralar, argumentatsiya shakllari hamda bahs olib borish usullari ingliz kommunikativ madaniyatining o‘ziga xos xususiyatlari bilan izohlandi.

Tadqiqot materiallari sifatida ingliz adabiyotining mashhur romanlaridan olingan dialogik nutq namunalaridan foydalanildi. Ushbu dialoglar disput jarayonining turli ko‘rinishlarini o‘rganish uchun tahlil qilindi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari ingliz romanlarida disput jarayonining muhim kommunikativ vosita ekanligini ko‘rsatdi. Personajlar o‘rtasidagi bahslar ko‘pincha muallif tomonidan konfliktni kuchaytirish, personaj xarakterini ochish va voqealar rivojini ta’minlash uchun qo‘llaniladi.

Ingliz romanlarida disput jarayoni ko‘pincha mantiqiy argumentatsiya asosida quriladi. Personajlar o‘z fikrlarini dalillar orqali asoslashga harakat qiladi.

Bu holat ingliz kommunikativ madaniyatida mantiqiy fikrlash va argumentatsiyaning muhim o‘rin egallashini ko‘rsatadi.

Tahlil natijasida disput jarayonida bir nechta asosiy nutq strategiyalari aniqlangan. Ulardan biri argumentatsiya strategiyasidir. Bu strategiya orqali personaj o‘z fikrini dalillar bilan asoslaydi. Ikkinchi strategiya inkor strategiyasi bo‘lib, bunda suhbatdoshning fikri rad etiladi. Uchinchi strategiya esa murosaga chaqirish strategiyasidir. Bunday holatlarda personajlar bahsni keskinlashtirmaslikka harakat qiladi.

Shuningdek, disput jarayonida hissiy ta’sir ko‘rsatish ham muhim rol o‘ynaydi. Ayrim holatlarda personajlar o‘z pozitsiyasini kuchaytirish uchun hissiy ifodali nutq birliklaridan foydalanadi. Bu esa bahs jarayonining dramatikligini oshiradi.

Muhokama

Olingan natijalar ingliz romanlarida disput konsepti faqat nutqiy hodisa emas, balki madaniy hodisa ham ekanligini ko‘rsatadi. Bahs jarayonida qo‘llaniladigan nutq strategiyalari ingliz jamiyatining kommunikativ qadriyatlari bilan bog‘liq.

Ingliz muloqot madaniyatida fikrni ochiq ifodalash muhim hisoblanadi. Shu sababli ingliz romanlarida personajlar o‘z pozitsiyasini aniq va ravshan tarzda ifodalaydi. Bu holat disput jarayonining mantiqiy va argumentativ xarakterga ega bo‘lishiga olib keladi.

Badiiy diskursda disput personajlar o‘rtasidagi ijtimoiy munosabatlarni ham aks ettiradi. Masalan, yuqori ijtimoiy mavqega ega personajlar bahs jarayonida ko‘proq hukmron nutq strategiyalaridan foydalanishi mumkin. Aksincha, ijtimoiy jihatdan pastroq mavqega ega personajlar ko‘pincha ehtiyotkor nutq strategiyalarini qo‘llaydi.

Shuningdek, disput jarayonining lingvomadaniy tahlili badiiy matn orqali jamiyatdagi kommunikativ me’yorlarni ham aniqlash imkonini beradi. Bu esa badiiy diskursni lingvomadaniy tadqiqotlar uchun muhim manba sifatida ko‘rsatadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari ingliz romanlarida disput konsepti muhim kommunikativ va badiiy vosita ekanligini ko‘rsatdi. Disput jarayonida personajlar o‘z

fikrlarini argumentatsiya orqali himoya qiladi, qarama-qarshi fikrlarni inkor etadi yoki murosaga kelishga intiladi.

Lingvomadaniy tahlil disput jarayonining ingliz madaniyati bilan bevosita bog‘liqligini ko‘rsatdi. Ingliz muloqot madaniyatida mantiqiy fikrlash, argumentatsiya va ochiq muloqot muhim ahamiyatga ega bo‘lgani sababli romanlarda ham bahs jarayoni ko‘pincha shu tamoyillar asosida tasvirlanadi.

Mazkur tadqiqot ingliz romanlari dialoglarida disput konseptining lingvomadaniy xususiyatlarini ochib berishga xizmat qiladi. Kelgusida ushbu yo‘nalishda olib boriladigan tadqiqotlar turli madaniyatlarda bahs jarayonining kommunikativ xususiyatlarini yanada chuqurroq o‘rganishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Norman Fairclough. Language and Power. London: Longman, 1989. – 259 p.

2. Deborah Tannen. Conversational Style: Analyzing Talk among Friends. Norwood: Ablex Publishing, 1984. – 267 p.

3. Teun A. van Dijk. Discourse and Power. New York: Palgrave Macmillan, 2008. – 308 p.

4. George Lakoff., Mark Johnson. Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press, 1980. – 276 p.

5. Anna Wierzbicka. Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction. Berlin: Mouton de Gruyter, 1991. – 502 p.

6. Geoffrey Leech. Principles of Pragmatics. London: Longman, 1983. – 250 p.

7. Teun A. van Dijk. Discourse as Social Interaction. London: Sage Publications, 1997. – 324 p.

8. John R. Searle. Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language. Cambridge: Cambridge University Press, 1969. – 203 p.

9. Ronald Wardhaugh. An Introduction to Sociolinguistics. Oxford: Blackwell Publishing, 2006. – 431 p.

10. Vera Z. Demyankov. Diskurs, rech i kommunikatsiya. Moskva: Nauka, 2003. – 312 p.